

กรุณาแห่งรัก

ศิลปะเพื่อความดี ความงาม

Rama IX Art Museum Foundation

พิมพ์ครั้งที่ ๑

Rama IX Art Museum Foundation

ศิลปะเพื่อความดี ความงาม

กรุณาแห่งรัก

เพื่อรำลึกถึง ความดี ความงาม และความรัก ของ อ.กรุณา และ อ.เรืองอุไร กุศลาสัย

พิมพ์ครั้งที่ 1 : กุมภาพันธ์ 2553 จำนวน 1,000 เล่ม

พิมพ์ที่ : บริษัท ฟิล สไตล์ จำกัด

บรรณาธิการ : หงส์จร เสน่ห์งามเจริญ

กองบรรณาธิการ : นิพนธ์ แจ่มดวง

สิริวรรณ ศรีเพ็ญจันทร์

ภาพถ่าย : ศิริโชค เลิศยโส

ภาณุวัฒน์ จิตติวุฒิกาน

รูปเล่ม : สุรพงษ์แมน เพชรน้ำไหล

ราคา 220 บาท

คำนำ

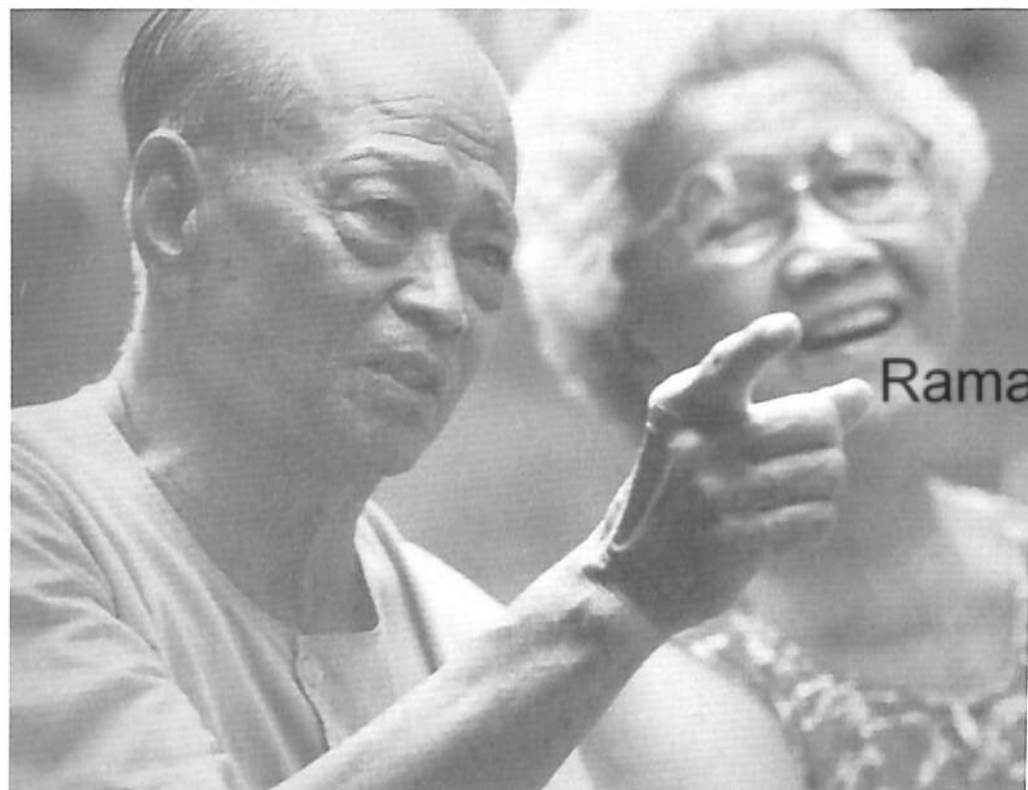
ตาม ความประจักษ์รับรู้ของคนไทยที่ผ่านไปในแต่ละรุ่น ชื่อเสียงเรียงนามของ กรุณา กุศลาสัย อาจก่อให้เกิดความรู้สึกนึกถึงความหมายได้ไม่เหมือนกัน สำหรับผู้ที่มิใช่วัยอาวุโสสักหน่อย ย่อมจะรู้จักท่านผู้นี้ในแง่มุมของนักเขียน นักข่าว นักหนังสือพิมพ์ ที่เคยต้องโทษถึงกับคุมขังด้วยข้อหาทางการเมืองมาแล้ว เมื่อราวช่วงทศวรรษ ๔๐-๕๐ ปี ซึ่งก็เป็นเหตุให้ท่านได้ผลิตงานแปลต่างๆ ได้มากมาย ที่ขึ้นชื่อลือชาในเวลาต่อมาจนเป็นเหตุให้คนรุ่นหลังๆ ตรึงตรากับภาพลักษณ์ของท่านก็เห็นจะหนีไปไม่พ้น ผลงานแปลอัตชีวประวัติของข้าพเจ้า หรือ ข้าพเจ้าทดลองความจริง ที่มหาตมา คานธี เป็นผู้เขียน อัน ภายหลังเกิดเป็นฉบับย่อความสำหรับให้เป็นหนังสืออ่านนอกเวลาตามโรงเรียน เอาเลยทีเดียว จนเด็กนักเรียนนักศึกษาตั้งแต่สมัยนั้นเป็นต้นมาเมื่อเอ่ยขึ้นถึงชื่อกรุณา กุศลาสัย ย่อมจะอดนึกถึงนักต่อสู้เรียกร้องเอกราชชาวอินเดียท่านนั้นเสียมิได้ทุกทีไป ทั้งๆ ที่นั่นเป็นเพียงงานชิ้นเดียวในบรรดาผลผลิตของท่านที่บังเกิดขึ้นในกรุงฯ การเมือง ด้วยว่านอกจากคานธีแล้ว ท่านยังเลือกที่จะถ่ายทอดผลงานชิ้นหลักๆ ของประธานาธิบดีคนแรกหลังอินเดียได้รับเอกราช เยาวหระลาล เนห์รู และมหากวีชาวเบงกอล รพินทรนาถ ฐากูร ผู้ได้รับรางวัลโนเบลทางวรรณกรรม อีกด้วย

นี่ ยังแทบไม่ต้องเอ่ยถึงประวัติชีวิตช่วงปฐมวัยของท่าน ที่ได้พบพานและร่วมയാตราไปกับคณะของพระโลกนาถ พระภิกษุชาวอเมริกันเชื้อสายอิตาเลียน เดินเท้าเข้าสู่ประเทศอินเดีย ได้ศึกษาเล่าเรียนอยู่ที่นั่นจนถึงขนาดสอบความรู้เรื่องภาษาฮินดีได้เป็นที่ หนึ่ง พร้อมกันนั้น “สามเณรไทยในสาธารณรัฐ” ก็เขียนสอบถามปัญหาต่างๆ กับท่านพุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม ที่ประเทศไทยอยู่อย่างต่อเนื่องโดยได้รับลิติตตอบจากท่านถึง ๑๕ ฉบับ และได้เข้าศึกษาต่อในสำนักคานดินิเกตัน ของรพินทรนาถ ฐากูร (ตะกอร์) จนกระทั่งถูกจับเป็นเชลยสงครามเพราะไทยเราประกาศเป็นอริกับฝ่ายสัมพันธมิตร เมื่อคราวสงครามโลกครั้งที่สอง พร้อมกับ กับนายเพื่อ หริพิทักษ์ ศิลปินไทยคนสำคัญอีกท่านหนึ่ง(ซึ่งจะมีศตวรรษชาตกาล ณ วันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๕๓) เรื่องราวเหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดไว้บ้างแล้วใน ชีวิตที่เลือกไม่ได้ อันเป็นเสมือนอัตชีวประวัติที่บอกเล่าในรูปแบบของจดหมายที่ท่านมีไปถึงบุตร และดูเหมือนจะด้วยผลงานชิ้นนี้เองที่สร้างความประทับใจให้แก่คนไทยร่วมสมัย ในวงกว้าง (ประกอบกับการได้รับรางวัลศรีบูรพาและเป็นศิลปินแห่งชาติ) ชีวิตและงานของท่านจึงก่อให้เกิดเป็นเรื่องราวเล่าขานต่อเนื่องจากนั้น มากมายไม่ว่าจะ

เป็นการเขียนถึงเรื่องของท่าน เชื่อเชิญท่านไปพูด ไปให้สัมภาษณ์ ไปออกรายการวิทยุ โทรทัศน์ กระทั่งถ่ายทอดออกมาเป็นภาพยนตร์สารคดี ฯลฯ โดยไม่จำกัดแต่ที่ตัวตนของท่านแต่เพียงผู้เดียว หากยังรวมไปถึงคู่ชีวิตที่มีความผูกพันกับท่านอย่างลึกซึ้ง ไม่ว่าในด้านของชีวิตหรือผลงาน ซึ่งก็คืออาจารย์เรืองอุไร กุศลาสัยนั่นเอง

ตาม ที่ได้กล่าวมา ดูเหมือนว่าในวงการหนังสือ สถาบันการศึกษา ตลอดจนถึงแวดวงของสื่อสารมวลชน จะมีเสียงขานรับกับแรงบันดาลใจที่บุคคลท่านนี้มีต่ออยู่พอสมควรแล้ว โดยนี่ย่อมอาจถือว่าเป็นภาคส่วนของข้อมูลประวัติศาสตร์ สังคม การเมือง การศาสนา จนกระทั่งถึงอรรถสททาวรรณกรรม กวีนิพนธ์ อย่างไรก็ตาม การที่นายหงส์จร เสน่ห์งามเจริญ ดำริที่จะนำเอาภาพเขียน ภาพวาด และผลงานทางประติมากรรม ซึ่งเหล่าศิลปินจำนวนราวครึ่งร้อยคน ผู้มีความตระหนักและเล็งเห็น ทั้งที่รู้สึกประทับใจในชีวิตและงานของท่านอาจารย์กรุณา กุศลาสัย โดยตรง หรือที่นับเป็นศิษย์ร่วมสำนักเดียวกันที่วิศวการติคานดินิเกตัน ด้วยกัน เรื่อยไปจนถึงผู้ได้สัมผัสรับรู้ถึงคุณูปการทางด้านการติวติยาที่ถือได้ว่า ท่านเป็นผู้บุกเบิกเส้นทางสายนี้ไว้ให้แก่อนุชนชาวไทย จึงนับเป็นรูปธรรมการแสดงผลออกอย่างใหม่ ที่สังคมไทยในเวลานี้จะได้สำแดงถึงกตเวทิตาคุณที่มีต่อท่านผู้นี้ให้สมควร แก่ศักดิ์ศรีและสถานะ หลังจากทีสังคมเดียวกันนี้เองเคยทั้งกระทำร้ายและละเลยท่าน ทั้งโดยรู้เท่าถึงการณ์หรือหาไม่มานานเกินไปแล้ว

ส.ศิริรักษ์

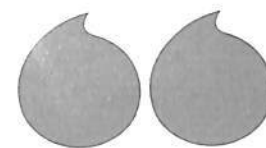

Rama IX Art Museum Foundation

คำนำ โดย ส.ศิวรักษ์	2
หลากหลายทัศนะที่มีต่อ กรุณา กุศลาสัย	7
กรุณา กุศลาสัย : ประวัติชีวิตที่เลือกไม่ได้	11
บทกวี แต่ อาจารย์กรุณา กุศลาสัย กายสิทธิ์แห่งวรรณศิลป์ ของ อังคาร กัลยาณพงศ์	13
บทกวี กรุณาการวาลัย อาลัยมิ่งเมธี ผู้ปรีชา ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์	14
บทกวี บทการวาลัย แต่ อาจารย์กรุณา กุศลาสัย ของ ชมัยกร แสงกระจ่าง	15
บทกวี พิณไม้ ของ ศักดิ์สิทธิ์ มิสมสืบ	17
บทกวี "ชีวิตที่เลือกไม่ได้" ของ ไพวรินทร์ ขาวงาม	18
บทกวี กรุณา กุศลาสัย ของ สีเพชร เมฆาลัย	19
กองทุน กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย เพื่อความเป็นไทยของเด็กและเยาวชน	21
ผลงานร่วมแสดง "กรุณาแห่งรัก"	26
ผลงานเขียน งานแปลและเรียบเรียง ของ กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาสัย	112

Rama IX Art Museum Foundation

หลากหลายทัศนะที่มีต่อ กรุณา กุศลาสัย

ขออนุโมทนาสาธุการอาจารย์กรุณา กับอาจารย์เรืองอุไร กุศลาสัย ไว้ ณ ที่นี้เป็นอย่างพิเศษ ซึ่งเป็นเสมือนผู้หยิบอาหารอันโอชะรสและมีคุณค่ามากมายป้อนข้าพเจ้า และข้าพเจ้าเห็นว่า ถ้าท่านผู้ใดไม่มีโอกาสได้อ่านหนังสืออันมีคุณค่าดังกล่าว ก็เป็นที่น่าเสียดายและน่าเสียใจแทนอย่างยิ่ง
อนุโมทนากถา

โดย พระพิมลธรรม

ชีวิตเล็กๆ ของอาจารย์กรุณา กุศลาสัย เป็นชีวิตที่เอื้อให้เกิดความงดงามขึ้นมาอีกมากมายในชีวิตของคนอื่น อย่างน้อยก็ในชีวิตของผู้เขียนคนหนึ่งละที่ถือเอาอาจารย์เป็นครูบาอาจารย์อย่างสนิทใจ
ทั้งๆ ที่ไม่เคยเจอตัวจริงกันมาเลยตลอดชีวิต

“สามเณรรูปนั้นชื่อกรุณา”

ว.วชิรเมธี

เมื่อท่านอาจารย์พุทธทาสยังเป็นหนุ่มแน่น อายุประมาณ ๒๕ และอาจารย์กรุณาเป็นเณรน้อยอายุเพียง ๑๕ ปี ที่เดินทางไปอินเดีย โดยมุ่งไปตายเอาดาบหน้าเพื่อแสวงหาความรู้ พระหนุ่มกับเณรน้อยที่ไม่เคยพบกัน แต่เขียนจดหมายติดต่อกันได้ตั้ง ๑๕ ฉบับ ทั้งสองท่านอายุยังน้อย แต่มีความมุ่งมั่นใหญ่โตด้วย ทั้งคู่มุ่งสกัดภูมิปัญญาจากอุบายธรรมใหญ่แห่งชมพูทวีป แต่เป็นภูมิปัญญาที่มีช่วงห่างกันถึง ๒๕ ศตวรรษ กล่าวคือท่านอาจารย์พุทธทาสย้อนไปถึงสัมมาสัมพุทธปัญญา แต่ท่านอาจารย์กรุณาศึกษาภูมิปัญญาร่วมสมัย

คำนำ ท่านพุทธทาสในความทรงจำของผม

โดย ศ. นพ.ประเวศ วะสี

คุณความดีเท่าที่เอ่ยมานี้ นับว่าไม่น้อยเลย แต่อาจารย์ทั้งสองยังมีคุณธรรมยิ่งไปกว่านี้อีก ตรงที่วิถีชีวิตของท่านเป็นแบบอย่างให้นุชนผู้มุ่งอุดมคติ ท่านอยู่อย่างสันโดษและเรียบง่าย ผึกกายและจิตใจอยู่เบื้องนิตย์ อย่างรู้เท่าทันตัวเองและสังคม โดยไม่หลงระเหิรไปกับยศศักดิ์ อำนาจวาสนาและทรัพย์สินยศถาบรรดาศักดิ์ อันเป็นสมัยนิยมในปัจจุบัน

นอกไปจากนี้แล้ว อาจารย์กรุณายังบำเพ็ญกรณียะด้วยภูมิธรรมอย่างกล้าหาญและอย่างท่อมตนตลอดมา โดยได้มีโอกาสรับใช้ประเทศชาติในช่วงที่สำคัญอันเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อทางการเมืองอีกด้วย เช่นเป็นทูตอย่างลับๆ ให้กับรัฐบาลไทยไปเจรจากับรัฐบาลจีน ในปลายสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามในปี ๒๕๐๐ ผลก็คือ เมื่อท่านกลับมา เป็นเวลาแห่งรัฐบาลใหม่ ในสมัยจอมพล ส.รณรัชต์ เป็นเหตุให้ท่านต้องถูกจองจำอยู่หลายปี วัตรกรรมเช่นนี้รัฐบาลใดๆ ไม่เคยเห็นคุณความดีของท่าน ดังไม่เคยเห็นคุณความดีของปูชนียบุคคลเช่นนี้หรือยิ่งกว่านี้

๔๓ ปี แห่งชีวิตคู่ของเรื่องอุไร-กรุณา กุศลาสัย
โดย ส.ศิริรักษ์

ข้อความที่ท่านเอกรักราชทูตอินเดีย ประจำประเทศไทยสมัย ๑๐ กว่าปีมาแล้ว ท่าน เอ.บี โกซโล เขียนยกย่องในคำนำหนังสือ ข้าพเจ้าทดลองความจริง ซึ่งกรุณา กุศลาสัย แปล ขณะติดคุกการเมือง ตอนหนึ่งว่า

“ข้าพเจ้านึกไม่ออกว่า จะมีผู้ใดที่มีคุณวุฒิมากกว่านายกรุณา ในอันที่จะถ่ายทอดแนวความคิด และจิตใจของท่านมหาตมา ให้ประชาชนชาวไทยได้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง...”

...

สังข์ พรหมกัน นักเขียน นักหนังสือพิมพ์เพื่อนร่วมสมัยกับกรุณา กุศลาสัย และร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกันตลอดมานับ ๒๐ กว่าปี จนกระทั่งถูกกวาดล้างสมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กวาดจับนักคิดนักเขียน นักหนังสือพิมพ์เมื่อ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๐๑ เขียนไว้ว่า

“ในคุกไม่มีโต๊ะเขียนหนังสือ ไม่มีเก้าอี้ นั่ง ไม่มีพัดลมหรือห้องแอร์คอนดิชั่น คุณกรุณา แปลหนังสือเล่มนี้ (พบกันอินเดีย โดย ยาวพระลาล เนห์รู) โดยนั่งกับพื้นห้อง มุ่งผ้าขาวม้า บ้าง มุ่งกางเกงขาสั้นบ้าง และมักไม่สวมเสื้อ เพราะไม่ได้ไปออกแขกที่ไหน เอาสบายเป็นเกณฑ์ โต๊ะเขียนหนังสือที่ต่อเองจากเศษไม้ที่พอหาได้ในคุก เมื่อเขียนจนเมื่อยเหนื่อยนักก็เอนหลังลงกับพื้นกระดานหลับไปเป็นพักๆ ‘คุณยังตัวเราได้อะไร แต่คุณยังมีมือและสมองของเราไม่ได้’ คุณกรุณาว่า”

“กรุณา กุศลาสัย กับวรรณกรรมการศึกษา”
โดย สมบูรณ์ วรพงษ์

นายกรุณา กุศลาสัย ได้หยิบเอางานที่เต็มไปด้วยการรับผิดชอบอย่างเหลือหลายขึ้นมาทำ ในเมื่อเขาเริ่มดำเนินการถ่ายทอด คีตาณูชลี ออกสู่ภาษาไทย การตัดสินใจกระทำเช่นนี้ย่อมแสดงให้เห็นถึงสมรรถภาพในงานด้านวรรณกรรมของนายกรุณา กุศลาสัย เอง นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงกำลังใจและปณิธานของนายกรุณา กุศลาสัย ในอันที่จะทำงานสักชิ้นหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับอุปนิสัยใจคอและการฝึกอบรมของเขาเป็นอย่างดี ทั้งนี้ก็เพราะว่า จะหาใครเล่าที่มีความสามารถ และได้รับการฝึกอบรมมาดีกว่านายกรุณา กุศลาสัย ในการถ่ายทอดภาพคดีอันเต็มไปด้วยปรัชญา และข้อกระตุกเตือนความคิดเห็นเป็นอย่างสูงเช่นนี้ของฐาตุรอกสู่ภาษาไทย นายกรุณา กุศลาสัย ได้ใช้เวลาหลายปีอยู่ในประเทศอินเดียและที่सानตินิเกตน อันเป็นอนุสาวรีย์ที่ยังมีชีวิตอยู่ คอยเตือนให้ระลึกถึงแนวความคิดทางด้านการศึกษาศาสตร์ของคุรุเทพ

คำนำ คีตาณูชลี
โดย ปุรณนท กุมาร แบนนอร์จี
เอกรักราชทูตอินเดีย

Rama IX Art Museum Foundation

Rama IX Art Museum Foundation

กรุณา กุศลาสัย ประวัติชีวิตที่เลือกไม่ได้

เด็กชายกิมฮง แซ่ไค้ว ถือกำเนิดบนเรือกระแซงที่จอดลอยลำอยู่ในแควใหญ่ หน้าวัดตะแบก อำเภอบางน้ำโพ เตี้ย และแม่เป็นวานิชชาวจีนที่มีฐานะ แต่เคราะห์หามยามร้ายเมื่อครอบครัวถูกมรสุมชีวิตมาเยือน จนเตี้ยถึงกับต้องติดคุก จนตายในความผิดที่ตนเองมิได้กระทำเลย หลังจากนั้นไม่นาน แม่ก็ล้มป่วยและจากไปอีกคนด้วยวัณโรค ชีวิตของเด็กชายกิมฮงจึงเปรียบเสมือนเรืออับปางตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา กลายเป็นลูกกำพร้าที่ไร้ญาติขาดมิตรให้เป็นหลักยึดได้ แต่ชีวิตมาพลิกผันเมื่อพระโลกนาถ - ภิกษุในพระพุทธศาสนา มีเชื้อสายอิตาเลียน มาประกาศหา "พระและสามเณร ใจสิงห์" เพื่อไปศึกษาและเผยแผ่ธรรมะในต่างแดน เด็กชายกิมฮง ซึ่งเผชิญโลกอยู่เพียงลำพังด้วยวัยเพียง ๑๓ จึงได้ตัดสินใจเลือกที่จะไปตายเอาดาบหน้า โดยบวชเป็นสามเณรกับพระโลกนาถที่ได้ต้นขนุนวัดดลิ่งชัน หวังมีโอกาสจะได้เล่าเรียนหาความรู้กับเขาบ้าง จากการเดินเท้าไปศึกษาและฝึกอบรมในประเทศอินเดียเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนา สืบไป การนี้เองพระโลกนาถได้เปลี่ยนชื่อเด็กชายกิมฮงให้ใหม่ว่า "กรุณา"

กรุณา ใช้ชีวิตในอินเดียนานนับสิบกว่าปี ได้ศึกษาภาษาสันสกฤต ภาษาสันสกฤต และภาษาอังกฤษจนเชี่ยวชาญ สอบภาษาสันสกฤตได้ที่ ๑ ของอินเดีย เมื่ออายุเพียง ๑๘ ปี เริ่มเขียนข่าวและบทความ ส่งมาตีพิมพ์ในประเทศไทย ในวารสาร ธรรมจักร พุทธศาสนา และ ประชาชาติ ใช้นามแฝงว่า "สามเณรไทยในสารนาถ" จากนั้นได้เข้าเรียนที่มหาวิทยาลัยวิศวการติ ศานตินิเกตัน แคว้นเบงกอลตะวันออก ของท่านรพินทรนาถ ฐากูร และที่

อินเดียเอง เขาต้องติดคุกสงครามนาน ๔ ปีเศษ ร่วมกับอาจารย์เพื่อ หริพิทักษ์ ในฐานะที่เป็นคนไทย เพราะ ประเทศไทยประกาศสงครามกับอังกฤษ ต้องผจญความทุกข์ยากสารพัดถึงกับต้องกินเนื้อหมา เนื้อแมว เมื่อกลับมาเมืองไทยเป็นนักหนังสือพิมพ์ โชคดีที่ข้าพเจ้าได้รู้จักคนสนิทของจอมพล ป.พิบูลสงคราม กลายเป็นคณะทูตได้เดินทางไปเจริญสัมพันธไมตรีอย่างลับๆ กับจีนแดง ซึ่งเป็นการเสี่ยงต่อความมั่นคงในชีวิตตัวเองและครอบครัวอย่างเหลือหลาย พอบ้านเมืองเปลี่ยนแปลงผู้นำ เขาถูกคุมขังนานประมาณเกือบ ๙ ปี ในข้อหาทำการกระทำความผิดอันเป็นคอมมิวนิสต์ และกระทำความผิดต่อความมั่นคงของรัฐบาลในและภายนอกราชอาณาจักร

กรุณา มีความเคารพในมหาบุรุษอินเดีย ๓ คนคือ มหาตมา คานธี รพินทรนาถ ฐากูร และบัณฑิตยเยาว หะลาล เนห์รู เขาตั้งใจว่าจะต้องแปลหนังสือ ๓ เล่มนี้ให้ได้ คือ อัตชีวประวัติ ของมหาตมา คานธี คีตาบูลี ของ รพินทรนาถ ฐากูร และพบกันอินเดีย ของบัณฑิตยเยาวหะลาล เนห์รู เขาได้ทำในขณะติดคุกการเมืองที่ลาดยาว จนสำเร็จทั้ง ๓ เล่ม ตามที่ตั้งใจ นับเป็นหนังสือที่ทรงความงามและไพเราะจับใจ ด้วยความสามารถทางภาษาของคู่สามีภรรยา คือ กรุณา-เรื่องอุไร กุศลาลัย ซึ่ง อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ถึงกับกล่าวว่าเป็น "สองสดมภ์หลักทางภาษาไทย" เลยทีเดียว และยังผลิตผลงานร่วมกันอีกมากมายอาทิ พุทธจริต มหาภาพยสงครามมหาภารตะ ฯลฯ ผลงานที่เขาได้ทำมาทั้งหมดนั้น จึงเป็นดังสะพานเชื่อมโลกของไทยและอินเดียไว้ด้วยกัน เขาเป็นคนที่ทำให้สะพานทางวัฒนธรรมของสองประเทศเชื่อมต่อกันได้สนิทอย่างแนบแน่น เพราะ ชีวิตจิตใจของเขามีความเป็นอินเดียอย่างแท้จริง

เมื่อวันที่ ๑๓ สิงหาคม ๒๕๕๒ กรุณา กุศลาลัย ได้ล้มลงไปอย่างสงบ ณ บ้านลูกชาย ทางฝั่งธนบุรี นับอายุได้ ๘๙ ปีเศษ โดยไม่ได้เจ็บไข้ได้ป่วยแต่สิ้นอายุขัย นับว่าเป็นกุศลสมาจาร ซึ่งหาได้ยากในสมัยปัจจุบัน และการจากไปของบุรุษอาชานายของสยามผู้นี้ ก็ดูจะไม่เป็นที่สนใจของผู้คนในกระแสหลักของสังคม ซึ่งอาจจะลืมท่านไปเสียแล้วก็ได้ ทั้งๆ ที่ท่านมีคุณูปการกับบ้านเมืองมามิใช่น้อย และวิถีชีวิตของท่านก็เป็นแบบอย่างในทางของปุชนิยมบุคคลที่ท่านได้ยากยิ่ง

จาก สุจิตต์ รำลึกครบรอบ ๑๐๐ วัน อาจารย์กรุณา กุศลาลัย

กษัตริย์ไทย และองค์ราชินี

อัครราชกุมารี และอัครราชกุมารี
๗๖ แห่ง ดุสิตธานี
อัครราชกุมารี และอัครราชกุมารี
๗๖ แห่ง ดุสิตธานี

อัครราชกุมารี และอัครราชกุมารี
๗๖ แห่ง ดุสิตธานี
อัครราชกุมารี และอัครราชกุมารี
๗๖ แห่ง ดุสิตธานี

อัครราชกุมารี และอัครราชกุมารี
๗๖ แห่ง ดุสิตธานี
อัครราชกุมารี และอัครราชกุมารี
๗๖ แห่ง ดุสิตธานี

อัครราชกุมารี

อัครราชกุมารี

อัครราชกุมารี

กรุณาการวาลัย

อาลัยมิ่งเมธี ผู้ปรีชา
อาจารย์กรุณา กุศลาสัย
ผู้เชื่อมภูมิการตะ-สยามไทย
ผู้ให้ใจให้จำเป็นตำนาน
คติธรรมหกข้อตั้งมรดก
ท่านสารกสาริตชีวิตพसान
ทั้งกรำชีพ ะตากรรม ทั้งกรำงาน
เป็นปูชนียจารย์ รัตติกุล
หนึ่งกำหนด “ลดยาก” รู้จักสละ
สองรู้ผล “ละยึด” อย่ายึดอยู่
สาม “ขยัน” หมั่นเพียรไฟเรียนรู้
สี่ “ประหยัด” ประโยชน์สู่แก่ผู้คน
ห้า “สันโดษ” ปลดปลงไม่หลงใหล
หก “อดทน” ทั้งกายใจในทุกหน
คือหกข้อคติธรรมนำกมล
ท่านบันดลด้วยชีวิตทั้งชีวิต
อาจารย์กรุณา กุศลาสัย
กับอาจารย์เรืองอุไร มาลัยลิขิต
คือคู่ขวัญ วรรณกรรมอันสัมฤทธิ์
ผู้เป็นกัลยาณมิตร ภูมิวิทยา
กรุณา คงนาม ความการุณ
กรุณา คงคุณ ความมีค่า
กรุณา คงอยู่ ให้บูชา
กรุณา คงในใจเรานิรันดร์

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

Rama IX Art Museum Foundation

บทการวาลัย แด่ อาจารย์กรุณา กุศลาสัย

กรุณาแก่คนอื่นเหมือนแสนล้าน
กรุณาเจือจานใจพร้อมให้
กรุณาน้อมถ่อมตนจนเกินใคร
กรุณายิ่งใหญ่หัวใจกรุณา

แต่วัยเด็กบวชเรียนเป็นสามเณร
ตามพระโลกนาถเณรดงค้ำป่า
สู่อินเดียนพระพุทธรเจ้าโดยยาดรา
เดินด้วยเท้าด้วยศรัทธาประสาธรรม

ผ่านสงครามโลกข้าวชาวเขลย
มีชีวิตสุดเจลยแสนตกต่ำ
แต่ยกจิตสูงได้ใช้จิตนำ
ทุกทรงจำคือบทเรียนให้เพียรพบ

กลับมาไทยวัยฉกรรจ์วันรุ่งโรจน์
รู้บาปบุญคุณโทษงามบรรจบ
ได้พบ “เรื่องอุไร” ได้คำคบ
คือชีวิตลงครบพบชีวิต

เมื่อเพลิงการพาลสุมาคุมขัง
อาศัยแสงเรืองประทายามมิดสนิท
แปดปีที่ถูกขังฝังผ้าห่ม
แต่เรื่องน้องนิรมิตให้เรื่องใน

สมัยกร แสงกระจ่าง
นายกสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย
๑๔ สิงหาคม ๒๕๕๒

Rama IX Art Museum Foundation

[illegible]